

*Наталія Чашечнікова
(Івано-Франківськ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ВАСИЛЯ ВЕРХОВИНЦЯ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ЗАСОБОМ НАРОДНОГО ТАНЦЮ

За сучасних умов загострення внутрішньої ситуації й зовнішньополітичного становища України та складних процесів реформування національної системи освіти актуалізується проблема формування громадянина-патріота та розширення й ефективного використання необхідних для цього засобів і чинників виховання. З-поміж них недостатньо використаним є потенціал народної хореографії, що сприяє прилученню до історичного минулого та культурних традицій українського народу.

Значні можливості для розв'язання означеного завдання містить творча спадщина Василя Верховинця (Костіва) - визначного українського балетмейстера, педагога, фольклориста. Вона активно використовувалася за радянської доби, однак не вичерпала свого «ресурсу», тож заслугоує на застосування у сучасній позакласній та позашкільній виховній роботі. Відданий дослідник і поціновувач українського фольклорного танцю В.Верховинець, активно використовуючи його в балетних і драматичних виставах, заклав важливий фундамент для розвитку сценічної форми національного хореографічного мистецтва. При цьому, він залишався прихильником показу «незмінних» фольклорних танцювальних зразків у їхній «природній первісній красі» [2; 3].

У контексті досліджуваної проблеми найбільший інтерес ставить розроблена В. Верховинцем теорія і практика застосування ігрових методів, які справляють всеохоплюючий вплив на виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Зокрема він стверджував, що «завдяки іграм можна виховати у дитині всі ті властивості, котрі ми шануємо у людях». Педагог-балетмейстер указував на виключне значення традиційних дитячих забав у формуванні їхнього фізичного здоров'я та етичності, інтелектуально розвитку [1, с. 3, 18].

Пов'язавши народні ігрові та танцювальні традиції В.Верховинець створив численні дитячі хореографічні композиції, які відображаючи героїку, трудові процеси і побут народу, формують інтерес і повагу до історико-культурної спадщини, сприяють формуванню у патріотичних почуттів.

Яскравим прикладом реалізації цих завдань стала славетна «Весняночка» В.Верховинця, яка за радянського періоду перевидавалася чотири рази, а за доби української державності – жодного. Актуальними залишаються розроблені ним організаційно-методичні засади використання ігор і забав. Розділивши їх на 12 тем («Домашні тварини та птахи», «Поле», «Ліс», «Сад», «Город», «Трудовий процес» тощо), сам автор, видається, дещо применшив їхню роль у патріотичному вихованні. До теми «Патріотизм» він відніс лише вісім ігор, тоді як вихованню любові до Батьківщини та формуванню інтересу до традиційної культури українського народу, згідно з нашими підрахунками, віднесено понад 110 ігор, які здебільшого відображають календарно-обрядові цикли його життєдіяльності. Ці композиційні ігри органічно поєднують традиційно-народну пісенну та хореографічну творчість, адже вони просякнуті духом козацтва («А вже весна», ін.), формують готовність до захисту своєї Вітчизни («Гей, Сірко», ін.), розкривають панораму обрядово-звичаєвої культури українців. Танці-ігри викликають у дітей позитивні емоції, привчають діяти в колективі, піклуватися про оточуючих, виховують такі якості свідомого громадянина, як чесність, наполегливість, ініціативність ввічливість. Знайомлячи школярів із народними традиціями і культурою, вони вчать поважати рідну природу, свій край, створюють сприятливі умови для засвоєння моральних і патріотичних цінностей.

Опрацьований В. Верховинцем метод інсценізованої рухливої музично-хореографічної гри органічно поєднує елементи музичного, танцювального, драматичного мистецтва. Він також знайшов комплексне обґрунтування на сторінках репертуарно-методичного посібника «Весняночка», адже за думкою В. Верховинця саме інсценізація народного танцю найяскравіше відображає єдність національно-культурних, мистецько-хореографічних та етнопедагогічних традицій українського народу [1, с. 14-17].

Суть цього методу полягає в тому, що через використання засобів ігрової діяльності танець подається в інсценізованому вигляді. Це передбачає наявність та органічне поєднання елементів драматургії, реквізиту та розподілення ролей між учасниками, задля розкриття художнього образу і передачі національного характеру. У роботі з молодшими школярами елементи народної хореографії доповнюються засобами театралізації (рухи, міміка, пантоміма). За думкою В. Верховинця інсценізовані танці-ігри, в основі яких лежить етнографічний матеріал є ефективним засобом всебічного розвитку та формування національної культури у дітей [1, с. 21, 181]. При організації комплексного формувального експерименту з використання народного танцю у патріотичному вихованні молодших школярів у позашкільному навчальному закладі ми пішли шляхом творчої обробки і використання доробку В. Верховинця. Опрацьовані ним ігри-забави розглядаємо не лише як засіб задоволення соціальних потреб дитини, але й як інструмент одержання нових знань. З таких позицій спиралися на міжпредметні зв'язки хореографії з історією, літературою, етнографією, живописом, театралізованим дійством. Гра стала компонентом кожного заняття у керованому нами хореографічному колективі.

Патріотично-виховний потенціал викладених у «Весняночці» сюжетних ігор посилювали завдяки створення відповідної морально-психологічної атмосфери та пояснення наскільки життєво важливим для сучасної країни є виконання певних функцій і обов'язків. Обрали підхід, згідно з яким рухові ігри сприяли формуванню у дітей розуміння справжніх причин і джерел військового конфлікту на Сході України у 2014 р., його внутрішнього драматизму та переконання у неминучості перемоги. Задля раціонального використання часу, слова пісень, що супроводжували ігри спеціально не вивчалися, а хором повторювалися слідом за хореографом. Особливого значення надавалося підготовчому етапу проведення гри, що включав утворення кола чи рядочка, призначення дійових осіб, показ основних танцювальних рухів тощо. Виходячи з уявлень дітей про державний кордон та додаткові пояснення, що через неконтрольований українсько-російський кордон на територію України

постійно прибуває військова техніка, з якої вбивають наших воїнів, доволі цікавою і захоплюючою виявилася постановка гри «Гей, Сірко» [1, с. 64-65]. З реквізиту використовували лише іграшковий автомат та маску, яка імітувала вівчарку Сірка. Втеча й переслідування за участю Прикордонника, Сірка і Порушника кодону відбувалися надзвичайно емоційно та змушували учасників проявляти максимальну прудкість, кмітливість. Спійманому Порушнику або незграбним Прикордонникові та Сіркові, яким не вдавалося виконати своїх обов'язків, призначали покарання у вигляді виконання певних танцювальних рухів. Таке образно-рольове ознайомлення з життям прикордонників та їхніх помічників службових собак сприяє вихованню поваги до людей, що виконують цей важливий небезпечний обов'язок та психофізичних якостей через виконання бігу, підскоків, уміння швидко орієнтуватися і приймати рішення у новій ситуації тощо.

Сюжет гри «Ой ходить Іванко» [1, с. 140-144], згідно з яким козаки рятували українських бранців із турецької неволі, був сплетений в єдине ціле із ситуацією 2014 р., коли сотні воїнів, волонтерів, які захищали волю і незалежність України, опинилися у ворожому полоні. Таким чином Іванко постає в образі сучасного лицаря-воїна, який бореться з ворожою фортецею, залізним муром, а його Сестричка мужньою бранкою, яка долає усі випробування долі. Застосування такого прийому, як уведення разом із нею ще кількох бранців в утворене дітьми коло, що символізує залізний мур, чуже місто разом із пісенним супроводом («Ой прийди, Іванку, із волі, із волі, / Виведи сестричку з неволі, з неволі» і т. д.) витворюють емоційну картину визволення полонених із ворожої неволі.

Наші спостереження показали, що після цих сюжетно-рольових ігор, доба козацтва, яка становить фабулу гри «Шумить, гуде сосонька» [1, с. 144-148], цілком природно сприймається дітьми у нерозривній єдності із героїзмом і трагізмом сьогодення, що дозволяє дітям ставати безпосередніми співучасниками цих процесів. На це вказують і слова пісні з вуст зажуреної Матері: «Ой ти, коню вороненький, / Де синочок мій рідненький?» та відповідь на неї Козаків: «Твій синочок вбитий лежить, / В правій руці шаблю держить».

Важливе виховне значення має оптимістичний епілог, коли Мати махає знятою з голови хустиною, благословляючи воїнів, що відходять у зону бойових дій. За означеного підходу виправданим і доцільним стало одночасне використання в якості реквізитів макетів козацької шаблі та сучасного автомату (тримають відповідно Козак і сучасний Воїн), які разом з Матір'ю, залишалися у центрі сюжетної лінії гри. Інсценізацію серії ігор з «Веснянки» у нашій технологічній програмі завершували «ігри-марші» «Сива шапка» [Вес, с. 148] та «Гей військо йде» [1, с. 142-144], які завдяки поетичних слів І.Франка та запальної музики В.Верховинця створюють піднесений настрій, високопатріотичну атмосферу.

Таким чином, розроблені В. Верховинцем теорія та методика організація сюжетно-рольових розвивальних ігор не втратили актуальності та за умов творчого підходу можуть ефективно використовуватися у виховній роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верховинець В.М. Весняночка. – 3-е вид / М. В. Верховинець.– К. : Музична Україна, 1969. – 123 с.
2. Верховинець В.М. Пісні та романси / М. В. Верховинець. – К.: Музична Україна, 1969. -71 с.
3. Верховинець В.М. Теорія українського народного танцю / М. В. Верховинець. – 5-е вид. – К.: Музична Україна, 1990. – 151 с.